

1906-1907. Voor Niemeyer: *Biografisch Lexicon voor de Geschiedenis van het Nederlandse Protestantisme*. I, 214-215; K.A. Beversluis, *Een halve eeuw opbouw en strijd. Ontstaan en ontwikkeling der Vrijzinnige Hervormde Beweging*. Assen 1953, *passim*; B. Klein Wassink en Th. M. van Leeuwen (red.), *Tussen geest en tijdgeest, denken en doen van de vrijzinnig protestanten in de afgelopen honderd jaar*. Utrecht 1989, *passim*. G.J. Paré M.Dzn., * 1851, predikant te Midwoud 1876, Uitgeest 1879, Haastrecht 1882, Tilburg 1885, Tiel 1893; van 1895-1903 herv. pred. te Leeuwarden, vervolgens voorganger van de N.P.B. te Haarlem.

3. C.J. Niemeyer, 'Kroniek'. In: *TdT*, 2(1900)79-96, 79.

4. P.H. Hugenholtz jr., 'Verscheidenheden'. In: *Stemmen uit de Vrije Gemeente*, 22(1899)68; R.H. Drijber, 'Verschijnselen des Tijds'. In: *Geloof en Vrijheid*, 33(1899)284-287.

5. C.J. Niemeyer, 'Kroniek'. In: *TdT*, 5(1903)86-104, 86; Van der Loeff, 'Kroniek'. In: *TdT*, 4(1902)472-492, 479.

deze vraag houdt tevens in dat er nader ingegaan moet worden op de door de redactie gekozen uitgangspunten. Daar kan het volgende aan toegevoegd worden. Gedurende het bestaan van *Teekenen des Tijds* vonden er belangrijke ontwikkelingen plaats in vrijzinnig Nederland. In 1904 bijvoorbeeld werd de Friese Vereeniging van Vrijzinnige Hervormden opgericht, de eerste Nederlandse provinciale vereniging op dit vlak. Het was de aanzet tot wat later genoemd zou worden het 'revivrement' van de vrijzinnigheid; dit zou resulteren in de oprichting van een landelijke vereniging in 1913. De vraag kan gesteld worden of en in hoeverre *Teekenen des Tijds* hierin een rol van betekenis speelde, temeer daar zijn hoofdredakteur Niemeyer van 1900-1905 secretaris was van een min of meer concurrerend gremium: De Nederlandsche Protestantenvbond.

In de vakpers werd het tijdschrift vriendelijk ontvangen. Zo riep niet alleen Hugenholtz' *Stemmen uit de Vrije Gemeente* het een hartelijk welkom toe als 'bondgenoot in de strijd voor de vrije religie, die als een zuurdeeg het persoonlijk, huiselijk en maatschappelijk leven moet doordringen'; ook het evangelische *Geloof en Vrijheid*, een tijdschrift dat werd uitgegeven door adepten van de zogenoemde Groningers, betuigde zijn instemming. Vooral Niemeyers pleidooi voor een 'leerstellige overtuiging' en diens verzet tegen het agnosticisme werden als een 'goed teeken des tijds' genoemd.⁴

Een populair-wetenschappelijk tijdschrift

Ettelijke keren, vooral in de beginjaren van haar bestaan, hamerde de redactie van *Teekenen des Tijds* op het populair-wetenschappelijke karakter van het tijdschrift. In de vijfde jaargang formuleerde Niemeyer dat aldus: 'Wij richten ons niet bepaald tot theologen, maar tot allen, die gewoon zijn verschijnselen van hun tijd, ook op geestelijk gebied, met belangstelling gade te slaan en er zelfstandig over na te denken. Als wij theologische vraagstukken behandelen, geschiedt het daarom op zo genaamd populair-wetenschappelijke wijze; overigens wordt de stof voor onze artikelen ontleend aan allerlei gebied van menselijk denken en voelen, dat den invloed ondervindt of ondervinden moet van het godsdienstig bewustzijn.'⁵ Uit het bovenstaande wordt wel duidelijk wat de redactie voor ogen stond. De bijdragen die theologische zaken behandelden moesten